

CAPUT XXXII.

Quomodo intelligitur quod sola definitio Nicaeni Concilii est unica et vera possessio fidelium.

Item dubium est de hoc quod dicit Athanasius in eadem epistola, quod "sola paterna definitio Nicaeni Concilii, enuntiata a spiritu et non littera, est unica et vera possessio Orthodoxorum." Posset enim aliquis intelligere, quod definitio dicti Concilii, auctoritate praeferatur litterae veteris, vel novi testamenti; quod est omnino falsum. Intelligendum est autem quod per dictum Concilium verus intellectus ex sacra Scriptura est acceptus quem soli Catholici habent; licet littera sacrae Scripturae sit communis Catholicis et Haereticis et Judaeis.

His igitur expositis: ostendendum est quomodo ex auctoritatibus in praedicto libello contentis vera fides docetur, et contra errores defenditur.

Considerandum siquidem est, quod in "hoc apparuit filius Dei, ut dissolvantur opera diaboli," ut dicitur 1 Joan. 3, 8: unde et diabolus versa vice ad hoc totum suum conatum apposuit et apponit, ut ea quae sunt Christi, dissolvat. Quod quidem primo per tyrannos facere tentavit, Christi ministros corporaliter occidentes; sed postmodum per haereticos, per quos spiritualiter plurimos interfecit. Unde si quis diligenter inspiciat haereticorum errores, ad hoc principaliter videntur tendere, ut Christi derogent dignitati. Derogavit namque Arius dignitati Christi, dum Filium Dei coessentialem Patri esse negavit, eum asserens creaturam. Derogavit etiam Macedonius, qui dum Spiritum sanctum creaturam esse dixit, Filio subtraxit auctoritatem spirandi divinam personam. Derogavit et Manichaeus: qui dum visibilia a malo Deo creata esse asseruit, per Filium omnia esse creata negavit. Dissolvit etiam quae sunt Christi, Nestorius, qui dum aliam personam esse filii hominis, aliam Filii Dei docuit, Christum esse aliquid unum negavit. Dissolvit et Eutyches; qui dum ex duabus naturis, divina scilicet et humana, in Christi incarnatione unam conficere voluit, utramque subtraxit: quod enim ex duobus conficitur, neutrum eorum veraciter dici potest. Dissolvit et Pelagius: qui dicens gratia nos non indigere ad capessendam salutem, adventum filii Dei in carnem frustravit: "gratia enim et veritas per Jesum Christum facta est," Joan. 1, 17. Derogavit etiam Christo Jovinianus: qui dum virgines in conjugio viventibus aequavit, dignitati Christi detraxit, qua eum natum ex virgine confitemur. Derogavit et Vigilantius: qui dum paupertatem pro

Christo susceptam impugnavit, perfectioni, quam Christus servavit et docuit, contradixit: unde non immerito dicitur 1 Joan. 4, 3: "Omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est, et hic est antichristus." Sic ergo et in hoc tempore aliqui esse dicuntur, qui solvere Christum tentant ejus dignitatem, quantum in ipsis et minuentes. Dum enim dicunt Spiritum sanctum a Filio non procedere, ejus dignitatem minuunt, qua simul cum Patre est Spiritus sancti spiratio. Dum vero unum caput Ecclesiae esse negant, sanctam scilicet Romanam Ecclesiam; manifeste unitatem corporis mystici dissolvunt: non enim potest esse unum corpus, si non fuerit unum caput; neque una congregatio si non fuerit unus rector: unde Joan. 10, 16, dicitur: "Fiet unum ovile et unus pastor." Dum vero sacramentum altaris ex azymis posse confici negant, manifeste ipsi Christo repugnant; quem prima die azymorum, quando nihil fermentatum secundum legem debebat in Judaeorum domibus inveniri, Evangelistae tradunt hoc sacramentum instituisse. Videntur etiam puritati ipsius sacramentalis corporis Christi derogare, ad quam Apostolus fideles exhortatur, dicens, 1 ad Corinth. 5, quod non est epulandum "in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis." Hujus etiam sacramenti virtutem minuunt dum purgatorium negant, quod in Ecclesia communiter pro vivis et mortuis consecratur; cum purgatorio sublato, in mortuis nullam efficaciam possit habere. Non enim prodest iis qui sunt in inferno, ubi nulla est redemptio: neque illis qui sunt in gloria, qui suffragiis nostris non egent. Quomodo igitur ex praemissis auctoritatibus errores hujusmodi confutentur, breviter ostendam, incipiens prius a processione Spiritus sancti.

Quod Spiritus sanctus est spiritus Filii.

Ad ostendendum autem quod Spiritus sanctus a Patre procedat et Filio, primo sumendum est quod etiam ab ipsis errantibus negari non potest, cum expresse auctoritate sacrae Scripturae probetur: quod scilicet Spiritus sanctus sit spiritus Filii. Dicitur enim ad Galat. 4, 6: "Quoniam autem estis filii Dei, misit Deus spiritum Filii sui in corda vestra clamantem, Abba, pater:," et Rom. 8, 9: "Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus: et Actuum 16, 7: "Cum venissent Misiam, tentabant ire in Bithyniam; et non permisit eos spiritus Jesu." Dicitur etiam 1 Corinth. 2, 16: "Nos autem sensum Christi habemus;," quod de Spiritu sancto necesse est intelligi, ut patet per ea quae ab Apostolo praemittuntur. Dicitur etiam Spiritus sanctus, spiritus veritatis, Joan. 15, 26, ubi

dicitur: "Cum venerit Paraclytus, quem, mittam vobis a Patre, spiritum veritatis." Dicitur et spiritus vitae, Rom. 8, 2: "Lex spiritus vitae in Christo Jesu;" unde cum Filius de se dicat, Joan. 14, 6: "Ego sum via, veritas et vita;" concludunt Doctores Graecorum, quod sit spiritus Christi: quod similiter adstruunt ex hoc quod habetur in Psal. 32, 6: "Verbo Domini caeli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum." Nam os Patris Filius dicitur, sicut et verbum.

Sed ne aliquis possit dicere, quod alius sit spiritus qui a patre procedit, et alius qui est Filii; ostenditur ex Scripturis, quod idem spiritus scilicet sit Patris et Filii. Nam Joan. 15, simul dicitur: "spiritus veritatis," et "qui a patre procedit;" et Rom. 8, postquam dixerat: "Si spiritus Dei habitat in vobis," statim subjungit: "Si quis spiritum Christi non habet," ut ostendat eundem esse spiritum Patris et Filii. Unde Basiliius dicit contra Eunomium, postquam praedicta verba Apostoli induxerat: "Ecce in Patre et Filio, et spiritus Patris et Filii, unum spiritum vidit," scilicet Apostolus: et Theodoritus dicit super epist. ad Rom., exponens idem verbum Apostoli: "Communis est Patris et Filii Spiritus sanctus."

Quaerendum est ergo, quomodo Spiritus sanctus sit spiritus Filii, vel spiritus Christi.

Potest autem aliquis dicere, quod sit spiritus Christi quasi in homine Christo plenarie inhabitans, secundum illud Luc. 4, 1: "Jesus plenus Spiritu sancto regressus est a Jordane;" de cujus plenitudine nos omnes accepimus, ut dicitur Joan. 1, 16. Haec autem responsio sustineri non potest, ut scilicet haec tantum ratione Spiritus sanctus spiritus Christi dicatur. Invenitur enim a Doctoribus Graecorum, quod Spiritus sanctus sit naturalis spiritus Filii. Dicit enim Athanasius in sermone 3 Nicaeni Concilii: "Sicut in Christo vivit nostra natura deifice, et ipse in ea regnat; ita et nos in suo naturali spiritu simus, vivamus et regnemus." Idem in epistola ad Serapionem: "Accepistis spiritum adoptionis, idest naturalem spiritum de natura filii naturalis." Et Cyrillus dicit super Joan.: "Existit siquidem filius in proprio genitore, habens in se ipsum gignentem se." Et sic Patris spiritus, veraciter et naturaliter Filii videtur et est Spiritus. Spiritus autem non est naturalis Christo secundum humanitatem, quia non pertinet ad naturam humanitatis, sed gratis a Deo in naturam humanitatis effunditur. Non ergo potest propter hoc dici spiritus filii, quia Christum excellenter replevit secundum humanitatem. Item Athanasius dicit in sermone de incarnatione verbi, quod "ipse Christus mittebat e sursum sicut Deus Filius, et ipse deorsum accipiebat spiritum ut homo. Ex ipso ergo in ipsum habitat de Deitate ejus, et humanitate ejusdem." Non solum ergo Spi-

ritus sanctus est spiritus Christi, quia humanitatem ejus replevit, sed magis quia est ex Divinitate ipsius.

Potest autem aliquis dicere, quod Spiritus sanctus est Filii secundum Deitatem, sicut a Filio Dei datus et missus, non autem sicut a Filio personaliter et aeternaliter existens. Sed hoc etiam stare non potest. Dicit enim Cyrillus super Joannem: "Proprius est Spiritus sanctus Dei Patris; sed non est minus ipsius Dei Filii non tamquam alius et alius spiritus." Idem dicit in exhortatorio sermone ad Theodosium Imperatorem: "Spiritus sanctus sicut est proprius Patris, a quo procedit; sic et in veritate est ipsius Filii." Si ergo Patris est, non solum quia ab ipso temporaliter datur et mittitur; sed etiam quia ab ipso aeternaliter existit; eadem etiam ratione et Filii erit, quasi ab eo aeternaliter existens. Item Cyrillus dicit super Joan.: "Veracissimus fructus essentiae ipsius Filii existit Spiritus sanctus." Est ergo Filii, quasi a Filio essentiam habens. Patet ergo quod ex hoc quod Spiritum sanctum spiritum Christi confitentur, necesse est quod ulterius dicant eum esse a Filio ab aeterno.

Quod Filius mittit Spiritum sanctum.

Similiter autem patet ex auctoritate sacrae Scripturae quod Filius mittit Spiritum sanctum. Dicitur enim Joan. 15, 26: "Cum venerit Paraclytus, quem ego mittam vobis etc.," et 16, 7: "Si enim non abiero, Paraclytus non veniet ad vos." Habetur etiam ex auctoritate Scripturae, quod Pater dat Spiritum sanctum: Joan. 16, 16: "Ego rogabo patrem, et alium Paraclytum dabit vobis." Sed quod et Filius det eundem Spiritum sanctum, dicitur Joan. 10, 22, quod post resurrectionem Dominus discipulis insufflavit, et dixit eis: "Accipite Spiritum sanctum;" quod et Athanasius confitetur in sermone Nicaeni Concilii, dicens ex persona Filii: "Quomodo erunt consummati ipsi, nisi ego verbum tuum consummem," idest perfectum assumam, "et perficiam in me hominem, et eis mihi aequalem per omnia mihi cooperantem donem Spiritum sanctum?" Et idem in epistola ad Serapionem: "Hunc Spiritum sanctum a Filio te recepisse credo, o sancte sacerdos." Dicit autem idem Athanasius in eadem epistola: "Hic est ordo naturae divinae a Patre et Filio: ut qui a nullo est, a nullo mittatur: et qui est ab alio, in nomine suo non veniat, sed in nomine illius a quo existit. Ita et Spiritus sanctus, qui a se non est, a se venire non debuit; sed in nomine illius a quo est, et a quo habet ut hypostasis sit Deus: quemadmodum de eo dicit Filius: Paraclytus Spiritus sanctus, quem mittet Pater

in nomine meo. „ Patet ergo quod ex hoc quod Spiritus sanctus mittitur a Filio, sequitur quod a Filio existat aeternaliter, et ab eo habeat quod sit Deus. Item Niceta dicit super Joan. 5: „ Non alia proprietate Pater mittit Spiritum, qua proprietate non mittat Filius; vel aliqua alia proprietate Filius mittit Spiritum sanctum, qua non mittit et Pater. „ Ex quo patet quod eadem proprietate et ratione Pater et Filius mittunt Spiritum sanctum. Si ergo Pater mittit Spiritum sanctum quasi ab ipso aeternaliter existentem; et similiter Filius Spiritum sanctum mittet quasi de se aeternaliter existentem. Item Athanasius dicit in sermone Nicaeni Concilii, ex persona Filii loquens: „ Sicut me perfectum genuisti Deum, et perfectum me fecisti assumere hominem; sic ex te et ex mea essentia da eis perfectum Spiritum sanctum. „ Idem dicit in epistola ad Serapionem: „ Sicut in Filio Dei nostra sibi unita manet natura, quam de nobis assumpsit; ita et ipse manet in nobis per suum spiritum coessentialem sibi, quem de sua essentia essentialiter spirat et donat nobis. „ Idem dicit in sermone de incarnatione verbi, quod „ datus est Spiritus sanctus discipulis de plenitudine Deitatis. „ Item Niceta super Joan. dicit: „ Filius Spiritum sanctum de se dat ut Pater. „ Ex quibus omnibus accipitur quod non solum sic dicitur Spiritus a Filio dari vel mitti, in quantum donum gratiae, per quod Spiritus sanctus nos inhabitat, est a Filio; sed in quantum ipse Spiritus sanctus est a Filio. Impossibile est enim quod donum gratiae, cum sit quoddam creatum, sit ex essentia Filii; sed Spiritus sanctus coessentialis est Filio: quare de essentia Filii dari potest vel mitti. Item a nullo potest dari nisi quod ejus est. Spiritus ergo sanctus datur ab eo cujus est; sicut habetur 1 Joannis 4, 13: „ In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, et ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. „ Si ergo Filius mittit vel dat Spiritum sanctum, oportet quod sit spiritus ejus. Ex hoc autem quod est spiritus ejus, sequitur quod ab eo sit aeternaliter, ut ostensum est. Ex hoc ergo quod Filius mittit vel dat Spiritum sanctum, sequitur quod ab eo similiter aeternaliter existat.

Quod Spiritus sanctus accipit de eo quod est Filii.

Ulterius autem ex auctoritate sacrae Scripturae habetur quod Spiritus sanctus accipiat de eo quod est Filii. Dicitur enim Joan. 16, 14: „ Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. „

Potest autem aliquis dicere, quod licet Spiritus sanctus accipiat id quod est Filii, non tamen accipit a Filio: accipit

enim essentiam Patris a Patre, quae quidem essentia est etiam Filii: et pro tanto dicit Filius, quod „ de meo accipiet: „ quod videtur innui ex consequentibus Domini verbis: subdit enim, quasi se exponens: „ Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt: propterea dixi vobis, quia de meo accipiet. „ Sed ex hac Domini expositione de necessitate concluditur, quod Spiritus sanctus a Filio accipiat. Si enim omnia quae sunt Patris, sunt etiam Filii; oportet quod auctoritas Patris, secundum quam est principium Spiritus sancti, sit etiam Filii. Sicut ergo Spiritus sanctus accipit de eo quod est Patris a Patre; ita accipit de eo quod est Filii, a Filio: hinc est quod Athanasius dicit in epistola ad Serapionem: „ De sua propria essentia Spiritum sanctum existentem Deum de se essentialiter suis Apostolis et suae sponsae Ecclesiae demonstrando Christus affirmavit, sic dicens: „ De meo accipiet; idest de mea essentia habet ut sit Deus; sic a me habet esse et loqui. „ Item Athanasius in sermone Nicaeni Concilii: „ Spiritus sanctus quidquid habet, habet a verbo Dei: „ et in epistola ad Serapionem dicit: „ Spiritus sanctus est coessentialis Filio, a quo habet omnia quaecumque habet. „ Item in eadem epistola: „ Filius ait: ille, „ scilicet Spiritus sanctus, „ me clarificabit; idest, in se meam, ut habet a me, deitatem, me gloriosum Deum demonstrabit; „ sicut et ego glorifico Patrem meum, „ Idest sicut in me ab ipso ejus habeo Deitatem. „ Et Basilius contra Eunomium dicit: „ Denominatio a Patre transit in Filium, ut de Deo Patre sit Deus Filius, ex Domino Dominus, ex omnipotente omnipotens, ex sapiente sapientia, ex summo loquente verbum, ex virtute virtus: verus filius denominationes patris habet in se. Ita etiam et Spiritus sanctus est Dominus et Deus omnipotens, sapiens, virtus; naturaliter sumens habet a Domino Deo Patre et Filio, a quo est et datur. „ Patet autem quod per hoc quod Filius habet Deitatem, et quidquid habet, a Patre, aeternaliter est a Patre. Spiritus ergo sanctus aeternaliter est a Patre et Filio sicut ab eis accipiens Deitatem et quidquid habet.

Quod Filius operatur per Spiritum sanctum.

Habetur et ex auctoritate sacrae Scripturae quod Filius operetur in Spiritu sancto, vel per Spiritum sanctum. Dicit enim Apostolus, Roman. 15, 18: „ Non enim audeo aliquid loqui eorum quae per me non efficit Christus in obedientiam gentium, verbo et factis, in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti: „ et 1 Corinth. 2, 10: „ Nobis revelavit Deus per spiritum suum. „ Est autem Spiritus Patris et Filii. Pater ergo et Filius per Spiritum sanctum revelando

operantur. Hinc est quod Athanasius dicit in epistola ad Serapionem: "Filius Dei illuminando nos praeveniens, et iustificando in fide corroborans, et Scripturas reserando donis suae sapientiae non replens, non in alieno, et non suo spiritu dona concedit, remittens peccata, et charismatibus nos imbuens; sed potius in suo proprio Spiritu sancto." Cyrillus etiam dicit in sermone dogmatum Dei, quod Filius proprium habet in se essentialiter Spiritum sanctum, et ex se naturaliter missum, in quo operatur divina miracula, tamquam in propria et vera sua virtute." Ex hoc autem quod Filius operatur per Spiritum sanctum, de necessitate concluditur quod Spiritus sanctus sit a Filio. Potest enim dici aliquis per aliquod operari dupliciter. Uno modo ex eo quod id per quod operatur, est sibi principium et causa operandi, sive efficiens et movens, sicut dicitur balivus operari per regem; sive causa formalis, sicut dicitur homo per artem operari. Alio modo ita quod id per quod operatur, sit causa operato, et non operanti; sicut cum dicitur rex operari per balivum, et artifex operari per instrumentum: et tunc oportet quod e contrario operans sit principium operandi ei per quod operatur, sicut rex balivo, et artifex instrumento. Cum autem dicitur Filius per Spiritum sanctum operari, non potest intelligi quod Spiritus sanctus sit principium operandi Filio, quia Filius a Spiritu sancto non accipit. Relinquitur ergo quod Filius sit principium operandi Spiritui sancto: quod quidem esse non potest nisi per hoc quod dat ei virtutem operativam. Non autem dat ei tamquam prius non habenti: sic enim daret ei tamquam indigenti, et sequeretur quod Spiritus sanctus esset Filio minor. Relinquitur ergo quod ab aeterno ei dederit. Nec est aliud virtus operativa Spiritus sancti quam ejus essentia; cum Spiritus sanctus sit simplex, sicut et Pater. Relinquitur ergo quod ab aeterno Filius essentiam divinam Spiritui sancto dederit. Et hoc expresse ostendit Athanasius in epistola ad Serapionem, dicens: "Sicut Pater per Filium, et in Filio a se deoriginato naturaliter operatur, et non e converso: ita et Filius in Spiritu sancto a se deoriginato naturaliter operatur tamquam in sua propria virtute, et non e converso."

Quod Spiritus sanctus sit imago Filii.

Habetur etiam ex auctoritate sacrae Scripturae quod Spiritus sanctus sit imago Filii, secundum expositionem Doctorum Graecorum, ut supra habitum est: quia hoc quod dicitur Roman. 8, 29: "Quos praescivit conformes fieri imaginis Filii sui etc.," et iterum 1 Corinth. 15, 49: "Sicut portavimus imagi-

nem terreni, portemus et imaginem caelestis," exponunt per imaginem Spiritum sanctum, imaginem Filii Spiritum sanctum esse dicentes. Hinc est quod Athanasius dicit in epistola ad Serapionem, ex persona Filii Dei loquens: "Accipite ipsam imaginem meam Spiritum sanctum scientiae;" et Gregorius Caesariensis dicit: "Spiritus sanctus est imago Filii perfecti." Constat autem quod imago deducitur ab eo cujus est imago. Ex hoc ergo quod Spiritus sanctus est imago Filii, sequitur quod Spiritus sanctus sit a Filio.

Posset autem aliquis dicere, quod est imago Filii, in quantum assimilatur Filio secundum aliquem effectum quem facit, sicut et Filius: vel quia est a Patre, sicut et Filius. Sed hoc excluditur per auctoritates Sanctorum, qui Spiritum sanctum naturalem imaginem Filii esse dicunt. Non enim potest dici imago naturalis Filii Spiritus sanctus, nisi in quantum secundum naturam Filio similatur, accipiens a Filio naturam. Semper enim oportet quod forma imaginis proveniat a forma ejus cujus est imago. Hinc est quod Athanasius in praedicta epistola dicit: "Quemadmodum consubstantiavit se Deus Ecclesiae, formam ejus in se assumens; ita ipsam eadem sua imagine naturali, scilicet Spiritu sancto de sua essentia naturaliter existente, deifice et superabunde insignivit;" et Cyrillus dicit in libro Thesaurorum: "Qui accipit Filii imaginem naturalem, hoc est Spiritum sanctum, habet veraciter per ipsum Spiritum eundem Filium et Filii Patrem. Quomodo ergo connumerabitur creaturis Spiritus sanctus, cum sit naturalis et incommutabilis imago Filii Dei?" Item Basilius dicit contra Eunomium: "Naturalis Filii imago est spiramen ejus spiritus."

Quod est character Filii.

Secundum vero eandem rationem dicunt praedicti Doctores, quod Spiritus sanctus sit character Filii. Dicit enim Athanasius in praefata epistola, quod "Filius Spiritum sanctum tamquam characterem et suam imaginem ad reformandam Ecclesiam et sibi deifice conformandam transfundendo impressit;" et Basilius dicit in libro contra Arium et Sabellium: "Sicut Filius acquisivit nos Patri, ex Patre idem ipse: sic et Spiritus acquirit nos Filio per fidem, imprimens nobis characterem Filii in baptisate, a quo Filio existit, et ejus Spiritus et character praedicatur verus."

Item quod est sigillum Filii.

Similiter etiam dicunt, quod Spiritus sanctus sit sigillum Filii. Dicit enim Athanasius in praedicta epistola: "Equidem